

Innhold

Forord	15
---------------------	-----------

Kapittel 1

Fra marginalisering til anerkjennelse: fremvekst av samiske rettigheter i Norge	19
--	-----------

Linda Okstad

Innledning.....	19
-----------------	----

Veien mot anerkjennelse: urfolksrettigheter i Norge i lys av internasjonale konvensjoner.....	20
---	----

Fra plan til praksis: utvikling av likeverdige helsetjenester for samene i Norge	23
--	----

Forpliktende samarbeid: utviklingen av konsultasjonsordningen og grunnlovfestede samiske rettigheter	25
--	----

Sannhets- og forsoningskommisjonen.....	26
---	----

Avsluttende ord	28
-----------------------	----

Referanser.....	28
-----------------	----

Kapittel 2

Urfolkshelse, kulturforståelse og kulturell trygghet i majoritetskultur, helsevesen og praksis	31
---	-----------

Nina Sivertsen

Innledning.....	31
-----------------	----

Kontekst for kulturell trygghet og kulturforståelse i praksis.....	32
--	----

Kulturell trygghet er viktig for samiske brukere i norsk helsevesen	33
---	----

Kultur i helse.....	34
---------------------	----

Kulturell trygghet inkluderer rammeverk om antirasisme og diskriminering i helse	36
--	----

Et kulturelt trygt og respektfullt helsevesen er en menneskerett	38
--	----

Kulturell trygghet både på individuelt nivå og på systemnivå.....	39
---	----

Kulturell trygghet og selvrefleksjon.....	41
---	----

Helsepersonell som støttespillere	42
---	----

Ansvar for urfolk i norsk helsevesen.....	43
Samiske helsepersonell, kulturell belastning og koloniale press	44
Ansvarsfraskrivelse og ikke-samisk privilegium	45
Avsluttende ord	47
Referanser	48

Kapittel 3

Skolen som fornorskningsskole..... 53

Hege Merete Somby

Innledning.....	53
Samer som en ressurssterk gruppe.....	54
Fornorskningsskole.....	55
Ulike historiske strømninger styrker fornorskningen.....	55
Skolen som assimileringsskole.....	57
Rasetenkning får betydning.....	58
Undervisning om samisk tematikk	59
Forventning av kunnskapsnivå i norsk opplæring.....	59
Samisk innhold i lærebøker	61
Avsluttende ord	62
Referanser	64

Kapittel 4

Implementering av samiske kontekster i helse- og sosialfagutdanninger..... 67

Linda Okstad og Nina Johnsen

Innledning.....	67
Tanker før utdanningsprogrammer blir utformet og før undervisning og veiledning.....	68
Kunnskap om eget ståsted og eget tankegodt	68
Kunnskap om urfolk generelt og om samer spesielt	69
Nasjonale retningslinjer med tydelig søkelys på samer som urfolk.....	70
Studieplan og utforming av læringsutbytter.....	71
Samisk sykepleierutdanning	72
To eksempler fra praksis.....	73
Pensum	75
Vurdering	75
Forfatterens erfaringsbaserte anbefalinger.....	76
Referanser	78

Kapittel 5

På tvers av kulturer – studentmøter med samisk mangfold

i praksis	81
<i>Nina Sivertsen, Berit Inger Anne Buljo, June Brita Eira, Katrine Madej Brochmann, Janne Isaksen Engnes og Grete Mehus</i>	
Innledning.....	81
Urfolks vilkår i verden	82
«Blinde hull» i kunnskapen om Norges befolkning – hva vil det si for fremtidig helsepersonell?	83
Etablering av distriktssykepleiepraksis i Finnmark	85
Møte med en «ny verden»	87
Hva lærte studentene av prosjektpraksis i samisk område?	88
Forhåndskunnskap om samisk kultur og forberedelser til praksis.....	88
Kulturell trygghet og kommunikasjon.....	90
Opplevelser av diskriminering og historisk traume	92
Refleksjoner over praksis og læring	93
Avsluttende ord	94
Referanser	95

Kapittel 6

Helsetjenester til den samiske befolkningen

<i>Martin Sollund Krane</i>	
Innledning.....	97
Rettigheter	98
Helsetjenester og helseutdanninger spesielt utviklet for den samiske befolkningen	99
Sámi klinihkka.....	100
Senter for samisk helseforskning.....	101
Samisk sykepleierutdanning.....	101
Helse, sykdom og behandling i den samiske befolkningen	102
Helsetilstand.....	102
Konsekvenser av forforskning, diskriminering og stigmatisering.....	103
Helse- og sykdomsforståelser og bruk av tradisjonell behandling.....	103
Kommunikasjonsformer	104
Hva er viktig for å sikre gode helsetjenester for den samiske befolkningen?	105
Tilrettelegging av språk og kommunikasjon	106
Kulturell trygghet	106

Avsluttende ord	107
Referanser	108

Kapittel 7

Særlige utfordringer i forvaltning av helsetjenester i samiske

kommuner	112
-----------------------	-----

June-Brita Eira og Grete Mehus

Innledning	112
Arbeid og oppgavefordeling i en reindriftsfamilie	113
De samiske kontekstene i uformell og formell omsorg	114
Avdekking av hjelpebehov	115
Søknadsprosessen og forventninger om helsetjenester	116
Forhold en må ta hensyn til i kommunehelsetjenesten i reindriftskommuner	118
Overgangen fra selvstendighet til å få hjelp	118
Å forholde seg til årstidene og reindriftens livsrytme i helsetjenestens forvaltningspraksis	118
Mangel på interkommunal samhandling rundt pasienter/brukere som lever nomadisk	119
Habilitetsutfordringer i små samfunn	120
Avsluttende ord	121
Referanser	122

Kapittel 8

Møter mellom helsepersonell og samiske pasienter og brukere av helsetjenester

124

Grete Mehus, Tove M. Ness, Janne I. Engnes, Berit Bongo og Nina Sivertsen

Innledning	124
Inkludering av samisk kultur i helsetjenestene	125
Kjennskap til samiske navnetradisjoner som identitetssymbol	126
Helsepersonells kommunikasjon i møter med pasienter og brukere	127
Mangel på samisk helsepersonell og behovet for tolketjenester	130
Språkbarrierer i samiskspråklige områder	130
Savn etter samisk helsepersonell	131
Planlegging og bruk av tolk i samvalgsprosesser i behandling	132
Trygge helsetjenester i små samfunn for samiske pasienter og brukere ..	133
Demensomsorgens utfordringer	134

Utfordringer ved brobygging mellom kulturer og læringsprosesser	136
Kulturell belastning.....	136
Helsepersonell og samiske verdier	138
Avsluttende ord	139
Referanser.....	139

Kapittel 9

Samisk identitet – et stort mangfold	143
---	------------

Inger Dagsvold

Innledning.....	143
Den hemmelige, skammelige samiske identiteten	144
Fornorskningens usynlighetskappe.....	146
Samiske identiteter.....	146
Stigmatisert identitet og psykiske helseplager	148
Identitet, språk og helse- og omsorgstjenester	148
Avsluttende ord	150
Referanser.....	150

Kapittel 10

Birgejupmi som samisk relasjonell helse	153
--	------------

Jan Erik Henriksen

Innledning.....	153
Den samiske storfamilien	156
Forholdet til naturen.....	159
Avsluttende ord	163
Referanser.....	163

Kapittel 11

Vietnansuotna, en samiskt traditionell behandlingsmetod.....	166
---	------------

Sara Kemi-Nutti

Inledning.....	166
Traditionella behandlingsmetoder	167
Rätten till traditioner.....	167
Kultur, hälsa och medicin	168
Samiska traditionella behandlingsmetoder	169
Vietnansuotna	170

Avslutande ord	173
Referanser	174

Kapittel 12

Sorgarbeid i samisk kultur – basert på fortellingene til fem mødre 177

Berit Inger Anne Eira Buljo

Innledning	177
Hva sier forskning om tap av barn ved dødsfall og sorgopplevelser?	178
Kulturforståelse knyttet til sorgprosesser	178
Tausetskultur versus åpenhet	179
Fortellinger om sorghåndtering – mastergradsarbeid	179
Birget som selvbergingsstrategi	180
Ritualenes betydning i sorgprosessen	181
Å bryte tabuer ved å snakke om sorg	182
Kjønnsforskjeller og sorg: Snakker ikke samiske fedre om sorg?	182
Åndelighet som sorgforløser	183
Helsepersonell må gi rom til å snakke om sorg	183
Avsluttende ord	184
Referanser	184

Kapittel 13

Om joik og dens betydning for helse 187

Soile Päivikki Härmäläinen

Innledning	187
Hva er joik?	188
Joikestiler, tema og praksiser	188
Personjoik – en samisk spesialitet i Nord-Europa	189
Den stille joiken	190
Forskning på tema joik og helse: joikens betydning for mennesket	191
Joik som ressurs	192
Avsluttende ord	194
Takk	194
Referanser	194

Kapittel 14

Skeiv i sápmi: Ikke lenger usynlig og stille 197

Torjer A. Olsen og Erle Bårdsdatter Sæther

Innledning	197
------------------	-----

Litt om kjønn i Sápmi	198
Skeiv i Sápmi – noen tendenser	199
Queering Sápmi.....	201
Skeiv bevegelse i Sápmi: Sápmi Pride og Garmeres.....	203
Helse.....	204
Avsluttende ord	206
Referanser.....	206

Kapittel 15

Urfolk og forskning – mot et kultursensitivt forskningsparadigme. 208

Nina Sivertsen og Tahlia Johnson

Innledning.....	208
Forståelse og implementering av urfolksmetoder innen forskning.....	209
Historisk kontekst	210
Makt innen forskning	211
Urfolk, forskning og etiske hensyn	212
Datastyring og suverenitet.....	213
Rammeverk for urfolksforskning.....	215
Urfolksperspektiver i kvalitativ og kvantitativ forskning.....	215
Det kulturelle grenselandskapet mellom urfolkskunnskap og vitenskap.....	216
Standpunktteori	217
Fortellertradisjoner.....	218
Etnografi innenfor en urfolksramme	218
Yarning – samtaleprosess for deling av kunnskap.....	219
Two-eyed seeing – Etuaptmumk.....	220
Dekolonisering som metode.....	220
Implementering av urfolksmetoder.....	220
Avsluttende ord	222
Referanser.....	225

Ordliste	229
-----------------------	-----

Biografier	234
-------------------------	-----

Redaktører	234
------------------	-----

Bidragstere.....	235
------------------	-----